

1951. Kanske är det så att forskaren Gilles Bancarel kommer bäst till sin rätt när han som här lyckas samla sina kollegor kring ett gemensamt, nytt tema och även mobilisera konkreta resurser för att föra projektet i hamn. Bancarel är en skicklig marknadsförare av både sina egna och Raynal-sällskapet arbeten. Den här anmälda samlingsvolymen lanserades i oktober 2011 med utställning, paneldebatt och cocktail på Maison de la Recherche i Paris och i närvaro av en representant för UNESCO, där man funnit det angeläget att bidra till spridningen av kunskap om denne tidige förkämpe för mänskliga rättigheter.

Innan jag slutar skulle jag vilja tipsa mina läsare om en form av "läshjälp" som jag stötte på av en slump. Datateknikens formidabla framsteg under de senaste decennierna har med säkerhet bidragit till vår höga uppskattning av sådan humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning som lätt kan beskrivas i form av sociogram, organigram eller tanke- och minneskartor. Inte minst gäller detta mer eller mindre organiserade mänskliga nätverk. Ett sådant försök, som rör just *Histoire des deux Indes* genes, återfinns i den franska varianten av InfoRapid (som presenterar sig som ett sökverktyg för Wikipedia), fr.inforapid.org. Det är inte troligt att den rika tillgången på datoriserad information har haft någon större betydelse för den föreliggande bokens författare, som alla synes bygga på omfattande källforskning med traditionella metoder. Men bokens syfte är ju att utifrån ett sociologiskt perspektiv analysera Raynals synnerligen omfattande kontaktnät av beskyddare och bankirer, konstnärer och affärsmän, författare och forskare, politiker och rapportörer. Grafiska sammanfattningar som den nyss åberopade kan i ett fall som detta, tack vare den snabbare överblick och större fullständighet de har att erbjuda, på ett fördelaktigt sätt komplettera själva läsningen.

Sven Björkman

Carin Bergström, *Självständig prinsessa: Sophia Albertina 1753–1829* (Stockholm: Atlantis, 2011). 230 s.

Historikers intresse för prinsessor utanför regeringsställning har alltid varit ljumt. Det är därför välkommet med en monografi om den undanskymda Sophia Albertina, ogift syster till Gustav III. Flera aspekter av denna prinsessas liv är väl värda att uppmärksammas genom en biografi. Hur var egentligen förhållandena inom den kungliga familjen och hur förklarar man att Adolf Fredrik och Lovisa Ulrikas fyra barn hade så svårt att fördrå varandra? Varifrån kom det hat mot sin bror som Sophia Albertina gav uttryck för i sina brev och memoarer? Varför blev hon egentligen aldrig gift? De två första frågorna besvaras inte i boken. Däremot diskuterar Carin Bergström den sista frågan i linje med bokens tes om den självständiga prinsessan. Hon väcker den relevanta frågan om man nödvändigtvis ska se giftermålet som det bästa som kunde hända en kvinna på 1700-talet. Kanske var Sophia Albertina lyckligare som ogift och oberoende?

Tesen är sannolikt förklaringen till att boken tar sin början först 1782. Då dog den dominanta modern och Sophia Albertina fick en egen bostad och eget hushåll. Boken följer sedan prinsessans liv kronologiskt där hon har gjort avtryck i den officiella historiedokumentationen eller i samtida memoarlitteratur (*Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok* har bidragit väsentligt). Bergström redogör för Sophia Albertinas verksamhet i sitt stift Quedlinburg, de utlandsresor hon gjorde, iordningställandet av Arvfurstens palats som bostad, och dokumentationen kring några officiella processioner. *Självständig prinsessa* är en bok i nätt format och tilltalande formgiven. Stilen är essäistisk och elegant kåserande, visserligen med en del anakronismer och språkliga stilblandningar – men det passar genren. Jag har emellertid en invändning gällande stilen eftersom den bryter mot den uppenbara ambitionen att vara lätt-

tillgänglig, och det är de översatta citaten på tyska och franska.

Carin Bergström har kartlagt Sophia Albertinas personliga arkiv, men gör inte någon ingående studie av dess innehåll. Det faktum att en brevväxling finns får utgöra belägg för att personerna ifråga var "Sophia Albertinas vänner för livet", eller att prinsessan "omfattade hela Ferdinands familj med en varm vänskap" (s. 58 och 59). På samma sätt får mängden brev, snarare än innehållet i korrespondensen, bli ledande i författarens slutsatser. Som bevis för Sophia Albertinas delaktighet i skötseln av Quedlinburg, anför Bergström till exempel att "[b]revsamlingarna i Ericsbergsarkivet på Riksarkivet talar sitt tydliga språk. Sebastian von Moltzers oräkneliga brev till stiftets härskarinna upptar hyllmeter." (s. 62) Här saknar jag en jämförelse med andra prinsessors verksamhet vid samma tid. Av den anledningen ställer jag mig också tveksam till bokens tes, eftersom författaren inte klargör på vilket sätt hon menar att Sophia Albertina var självständig. Är hon det i förhållande till tidigare forskningsuppfattning om henne? I jämförelse med andra kvinnor på 1700-talet? Eller i relation till nutida förväntningar på prinsessor?

Under läsningens gång växer min osäkerhet över Carin Bergströms syfte och ambitioner. Hon skriver inledningsvis: "Kan [Sophia Albertina] verkligen ha varit så obetydlig som beskrivningarna av henne ger sken av? Betänk bara vad hon fick vara med om under sin livstid." (s. 10) Bergström riktar redan här intresset utanför den skildrade personen, till att bli ett tidsdokument. Och även som tidskildring lämnar boken övrigt att önska. Den ger någon inblick i hovliv och hovceremonier vid den här tiden, men vägleder föga en nutida läsare i denna tillvaros mening och sammanhang.

Bokens titel och upplägg antyder att det ska vara en biografi, men den beteckningen använder Bergström bara i förbifarten (s. 27). Och det är tveksamt om *Självständig prinsessa* verkligen uppfyller kriterierna för att vara det.

Av en biografi förväntar jag mig inlevelse och argumentation kring den skildrade personen, vilket i sin tur nästan förutsätter en grundlig studie av den porträtterades personarkiv – åtminstone i de fall som inte annan litteratur finns att tillgå. I *Självständig prinsessa* återges sällan Sophia Albertinas egna uttryck. Hennes omfattande franskspråkiga korrespondens eller memoarer har kringgått i arbetet med boken, vilka i annat fall hade kunnat ge övertygelse åt framställningen och förmedla en bild av prinsessans personlighet. Efter läsningen dröjer frågan kvar, obesvarad: vem var egentligen prinsessan Sophia Albertina?

My Hellsing

Ric Berman, *The Grand Architects: Political Change and the Scientific Enlightenment 1714–1740* (Brighton, Portland & Toronto: Sussex Academic Press, 2012). 344 s.

Det historiska studiet av frimureriets ursprung har utgått från paradigmet att londonbaserade loger inom det så kallade "operativa", arbetande murarskrået gradvis utvecklades till "spekulativa", etisk-religiösa *frimurarloger*, från medeltiden fram till storlogens bildande 1717. Bevarandet av yrkeshemligheter och arbetsrelaterat umgänge skulle då ha ersatts av en yrkesmässigt sett heterogen brödrakrets för samvaro och symbolisk-rituell självreflexion. Föreställningen om en gradvis övergång återkommer i encyklopedier men har egentligen aldrig utretts grundligt. Anledningen har varit det fragmentariska och svårfunna källmaterialet. Arkivsituationen har sin grund i att frimurarnas verksamhet var semisekret, tidigt känd i samhället men med matriklar och ritualer hemlighållna inom logerna. Rörelsen attraherade tidigt många medlemmar, loger ny- och ombildades. Arkivalier är därför sedan länge spridda i en mängd privata och offent-